

gosence gospodarjem in gospodinjam v spomin od konoplje govoriti po besedah „Frau. Bl.“ Morebiti si bojo pridni gospodarji in gospodinje zapomnili to za drugo leto.

Konoplja je pomoček — pravi ta časnik — kateri stori, da ni treba gosenc na zelji oberati. Poskušalo se je marsikaj že, trosilo in škropilo po zelenjadi, pa vse vkup nič ne pomaga. Ali ni tedaj naj pametneje, da se gospodarji poslužijo takega pomočka, kateri metulje od zelnikov odganja, da ne zasirjejo jajc, iz katerih se zležejo požrešne gosence. Tak pripomoček je konoplja. Omotični konopni duh odganja metulje, da ne letajo okoli, kjer konoplja raste. Z malo rečjo je tedaj pomagano. Nič drugega ni treba storiti, kakor med gredami, kjer je zelje, vsejati nekoliko konopelj, ktere na tem mestu kaj rade rastejo. Da pa konoplja prepozno ne doraste, ampak da je že takrat, kadar zeljni metulji okoli ferčijo, tako dorašena, da puhti iz sebe metuljem zoperni duh, se mora sejati dosti zgodaj, tedaj, kakor je kraj in letina, ali berž iz začetka mesca rožnika (junija) ali sred tega mesca ali proti koncu. Ako vtakne gospodar na kakih 10 čevljev saksebi konopljenega semenapo zelnikovih gredah, si zamore svest biti, da ne bo metuljev blizo in potem pa tudi gosenc ne bo.

Starinske reči.

2. Stari Mitrator tempelj poleg Černomlja.

Od metliške strani dolgo časa ni bilo znanih nobenih rimskih starin; „Novice“ so po gosp. Kobetu (l. 1854 str. 279) perve pot razglasile star napis iz stene skalnate jame pri Rožancu, eno uro nad Černomljem; več še je našel gosp. Dežman ob svojem lanskem potovanju po tisti strani, ker je dobil dva kamna z nedoločenimi napisi na vertu barona Gusiča v Gradcu pri Podzemlji (na enem je blezo cesar Maksimin pisan), zvedil od rimske ceste pri Kuničah unstran Kolpe od Adlešice čez, tudi rimskih dnarjev v Perudini poleg Vinice, in ogledal tudi jamo pri Rožancu. Ta jama se mi je zdela vendar toliko tehtna za našo zgodovino, da sem prosil gosp. Volčiča v Semiču, naj to jamo, napis in podobo prav dobro ogleda, ker doslej ni bila ne podoba ne pisava prav določena. Po njegovem popisu tedaj gotovo smém reči, da tista jama je bila svetišče nekdanjega perzijansko-indijskega božanstva Mitrata, ktero so pozneji čas tudi Rimljani častili, je bilo pa podobno slovanskemu Belinu ali Svetovitu kot božanstvu svetlega solnca *). Napis:

D. I. M.

P. P. F. AELII NEPOS ET
PROCULVS ET FIRMINVS

PRO SALVTE SVA SVORVMQVE

se ne more drugač brati kakor: „Deo invicto Mithrae, Publius Publii filius, Aelii nepos et Proculus et Firminus pro salute sua suorumque“; to je: „Bogu nezmaganemu Mitratu. Publi, Publijev sin Elijev vnuk, in Prokul in Firmin (so ta spominek napravili) za svoj in svojih blagor“. Pod napisom pa je podobšina, ktera kaže zaznamke Mitratove; na sredi je namreč mladeneč v kratki suknji s plavajočim plajšem in špičasto frigiško kapo, ki nad zmaganim bikom klečeč tej živini nož zadira od desne strani v persi; bika ali junca napada spredej pès, od strane kača in v ledji škorpion; na stranéh pa ste dvé podobi stoječi v kratki suknji s frigiško kapo, ena roke steguje proti juncu, ena derži količek ali pred baklo v roki. Vse to je nekoliko od tal v zahodni strani jame v živo skalo vsekano. Jama sama je 18 sežnjev dolga, do 7 sežnjev široka globina, ki ima odpertino proti jugu, verhi tudi ni zaperta temuč je le z gostim kostanjevjem pokrita; leži pa nekaj stopinj pod staro cerkvico sv. Jurja v gojzdiču. Na Krajskem se tako velik spominek zunaj na deželi še nikjer ni našel.

Hicinger.

*) Glej gosp. Terstenjakov spis v „Novicah“ 1853 str. 103.

Kratkočasno berilo.

Strah je v sredi votel, na krajih ga pa nič ni,
ali pa je — pès.

Jesensko solnce je okoli poldné jako pripekalo, ko sem po opravih čez ne ravno nizko goro v K* k nekemu gospodu šel. Vroči pót sem si mogel večkrat s čela brisati. Verh gore pridši smodko zapalim, ter se vsedem na zeleno tratico in okolico pregledujem. Blizo strelaj proč je pokopališče, kjer mati zemlja že čez dvé sto let kar je njenega v svoje naročje jemlje. Prijetna velika dolina se podgoro razprostira. V nje oserčji leži Rovanski grad, obdan z gostim prijaznim gajem. Proti jugu mejí dolino, v kateri marsikaka kapljica dobrega vina doraste, silni Gaberk, kjer borja tako grozovito večkrat brije, da si nihče ni svest, da ga sabo ne znese. Ta hrib je naj višji celega Krasa, kjer ni drevesica, v čigar senco bi trudni popotnik ob veliki vročini se okrepčati hitel, ni studenca, da bi si žejo ogasil. Vidim nar višjo notranjsko goro „Snežnik“, ki s svojim belim verhom v čisti zrak kipí, sicer pa je z gostim drevjem obraščen. Dalje proti večeru menim zagledati kak oblak, ko visokega Triglava vidim.

Ko smodko pokadim in radosten vse ogledam, grém svojo pot naprej. Berzo stopam in kmali sem v K*. Prav dobre volje smo bili, dokler me ni krasna večernica, nad prej imenovanim pokopališčem se lesketajoča, vernitve opomnila. Zopet eno zasmodim in potem vesel proti domu maham. Kmali sem pri pokopališču; svest stari navadi grém tudi zdaj na gomilo rance stare matere in starega očeta Oče naš in češeno Marijo molit.

Černi oblaki se jamejo sem od teržaške strani valiti, katerim od Snežnika sem drugi naproti hité. Zvezdice so se poskrile, od delec se gromenje čuje, zmiraj je bližej in bližej — že nad mano bobní. Zmolim in grém. Pozabivši vrata za sabo zapreti, jih odperte pustim. Z božje njive gredé, ravno mislim, kako nebeško srečen sem takrat bil, ko so me rajnka mati še na kolenih tantali, in začnem „Veselja dom“ peti — kar čujem za sabo šum. Ozrem se, — dete šencej! bela, okoli tri čevlje visoka pošast v sredi med vratmi stoji ter me z blišečim očesom gleda. Postojim nekoliko — gledam, kakošna spaka da je, in se prestopim dvakrat proti podobi, — kaj zlodja! — ne gane se. — Zdaj kričim: „Čo, greš, hu! — pa nič, kot da bi leseno bilo, le zmiraj me bistro gleda. Stopim še dvé stopinji bližej, — pa še le stoji kot štor, Odkritoserčno povém, ako bi ne bili v K* tako židane volje bili, bi bil gotovo peté skusil. Kdo bi jih pa ne o takih okoljšinah, ko sem menil, da se hoče nebo na me podreti, tako je gromelo, — pa še na pokopališču! — al sladko vince dá korajžo človeku; toraj, ne bodi lén, popadem kamen, pa ga zaženem v pošast na vso moč. In zdaj zdaj sem še le zvedil, kaj je bilo, ko je — po pasje cviliti jelo.

Kaj vém, kako se je bil ovčarski pès tje priklatil!

Pivčan.

Afrikanska sodba.

(Po Herderji.)

Aleksander Macedonski je nekdanj v daljno zlatovito deželo Afrike prišel; prebivavci so mu naproti prihiteli, ter mu košarice z zlatim sadjem ponujali. „Jeste li vi tako sadje?“ reče jim Aleksander; „jez nisem prišel vašega bogastva ogledovat temveč vaših šeg in običajev se učiti“. Tedaj ga peljejo na terg, kjer je njih kralj sodil.

Ravno je meščan pred njega stopil rekoč: „Jez sem od tega moža, o kralj, vrečo plev kupil ter v njej bogat zaklad našel. Pleve so moje, al ne zlato; in ta mož ga noče nazaj vzeti. Prigovarjaj mu, o kralj, zakaj njegovo je“.

In njegov nasprotnik, tudi meščan tistega kraja, mu je odgovoril: „Ti se bojiš kaj krivičnega prideržati, in jez bi se ne bal, kaj takega od tebe vzeti? Jez sem ti vrečo

prodal z vsem vred, kar je v njej; priderži svoje. Prigovarjaj mu, o kralj!“

Kralj popraša prvega, ima li sina? Na njegov odgovor: da, — popraša drugega, ima li hčer? In tudi ta mu odgovori: da. „Prav tedaj“ — jima reče kralj — „vi dva sta oba poštena moža; poročita svoja otroka med seboj, in dajta jima najdeni zaklad za dar; to je moja razsodba“.

Aleksander se je zavzel, slišavši ta razsod. „Kaj sem krivično sodil?“ — vpraša kralj daljne dežele — „da si se tako zavzel?“ „Nikakor ne“ — odgovori Aleksander — „al v naši deželi bi se drugač sodilo“. „In kako?“ — vpraša afrikanski kralj. „Oba pravdarja“ — reče Aleksander — „zgubila bi glave in zaklad bi prišel v kraljeve roke“.

Tedaj kralj roke sterne rekoč: „Pri vas li tudi solnce sijae? in pustí li nebo, da še dež vašo zemljo napaja?“ Aleksander odgovori: da. „Tedaj ti more“ — nadaljuje — „zavoljo nedolžnih žival biti, ki v vaši deželi prebivajo; zakaj čez take ljudi bi ne imelo solnce sijati, ne dež napajati njih zemlje“.

Novičar iz avstrijskih krajev.

Iz Savinske doline na Štajarskem 31. okt. Fr. Z. — V Savinski dolini imamo letos precej boljšo letovno kakor lani, čeravno nas je suša huje stiskala memo lanskega leta in so se zavoljo nje nekteri sadeži tudi slabeje obnesli, nekteri pa toliko boljše. Sterneno žito se je letos obneslo kakor v naj boljših letovnah; ker je bila spomlad precej suha, smo se bali, da bo prehitro izzorélo in da bo žito prav medlo ostalo; res je kakih deset dní poprej dozorélo kot druge leta, pa je vendar, hvala Bogu, česar se poprej nismo nadjali, posebno lepo debelo in čvrsto kot jeklo, tako, da se od letošnjega žita veliko več namelje kot od lanskega. Sená se je pa letos zavoljo spomladanske suše prav malo nakosilo in tudi detelje bolj srednjo mero; otave, smo mislili, da je bo prav obilo, ker je začelo kmali deževati, ko smo senó pripravili; al kmali je vdrugič suša pritisnila, da je tudi ni bilo ravno obilo. Sploh moremo reči, da živinske klaje je manj kakor za srednjo letovno. Spomladanska setev, razun turšice in krompirja se tudi se vé da zavoljo suše ni kaj posebno obnesla; oves in ječmen posebno bolj pozne setve sta se slabo skazala, komaj sta po štiri zerna dajala; fižol, kar ga je bilo zgodnjega, je bil še koj poln, kar pa ga je bilo poznega, pa še skor semena ni povernil. Proso prav zgodnje setve, dokler še ni bila tako huda suša, je bilo posebno lepo; ker je pa pri nas sploh navada, da ga o sv. Urbanu narbolj sejemo in se nam večidel dobro obnaša, in ker je bila letos od sv. Urbana do sv. Petra narhuja suša, se pa ni moglo ozeleniti in je še le proti jeseni začelo narbolj rasti; zatega voljo ga je letos pri nas le srednje mere. Kar je predenine, so konoplje letos še koj precej se obnesle, al lan, posebno spomladanski, je bil pa letos prav za nič. Zelje se tudi letos ne more k boljšim letovnam prištevati, nekaj zato, ker nam je suša sajenje zakasnila in mu je še potem večidel zmiraj mokrote manjkalo, nekaj pa tudi zato, ker so ga požrešne gosence silo nadleževale, da še ne vémo tako; ljudje so vse poskušali, pa nič drugega ni bolj pomagalo, kakor vsaki dan pridno obiranje; v nekterih zelnikih so ga noter do štorov čisto požerle, posebno v takih, kjer jih niso dan na dan marljivo oberali. Krompirja je letos pri nas prav obilo, in posebno lep in zdrav je, le bolj na močirnih krajih se ga je nekoliko gnjilega narajmalo. Repe, kjer je niso gosence nadleževale, se je precej pridelalo. Korenje bo tudi zavoljo suše nekoliko drobneje ostalo, pa vendarle je boljše kot smo poleti mislili. Turšice se bo letos še precej nalušilo, ker ona le bolj sušo kot močo ljubi, vendar jo je letos enmalo preveč stiskala. Ajdina posebno na prodnih njivah je prav majhna ostala in smo mislili, da ne bo nič zernja imela, ker je v silni suši rastla in cvetela, tako, da so čbele čisto malo na nji nabrale, pa, hvala Bogu, ker je bila pa

tako prijetna in topla jesen, je naredila toliko zernja, da je bila malokdaj tako polna kot letos; samo na publicastih poljih jo je enmalo slana osmodila. Sadja, razun nekaj črešinj in nekoliko hrušk, je bilo letos tako malo, da že zdavnej ne tako, menda zato, ker je preveč v suhem evetelo in ker tudi čisto brez slane ni bilo spomladi. Vina, bodi Bog zahvaljen, se je letos obilo in prav dobrega pridelalo, in ker je letos grojzde posebno lepo dozorelo, ima pa vince tudi več v sebi ko druge leta, tako, da so nekteri vinogradniki precej drugi dan po nalivanji sodov že nekoliko okajeni bili. Al le v takih krajih je letos obilen in dober vinsk pridelk, kjer je kraj za vinograd že po legi pripraven, v nizkih in bolj merzlih goricah ga je pa letos še manj od lani, ker ga je nekaj pozimsk pozéb vzel in spomladi je slana mladico nekoliko osmodila. Zatorej zdaj iz tistih merzlih in nizkih goric milo gledajo vinogradniki na bolj pripravne gorice, kjer se dobre in obilne kapljice veselijo. Letos se je popolnoma spricalo: kje je za vinograd pripraven kraj, kje pa ne; naj bi gospodarji naši te očitne skušnje ne zanemarovali, in povsod dajali zemlji, kar zemlji gré, to je, naj bi ne tišali povsod terte, kjer ni kraj za njo!

Iz Pična v Istri 30. okt. J. K. — V 83. listu je bilo naznanjeno od krasnih drevés, ki se pod imenom ladonja nahajajo v Pičnu, pa tudi drugod v primorskih deželah. Naj povém par besedic od tega drevja. Ladonja (Ladogna) je po pisavi in izgovarjanji laška beseda; po slovensko se imenuje koprivec, ker se biči (gajželniki) iz tega drevesa delajo in koprivniki imenujejo. Res hodijo Krajnci sem in kupujejo ladonjo, jo sožagajo in na stotine bičev iz enega stebila naredé, ki so šibki in voznikom jako dragi. Koprivec nek vsako drugo leto sad želodu priličen rodi, ki ga včasih otroci hrustajo, pa tudi za prešice je dober *). — Naj še povem, da v okolici pičniški oljke rastejo, od katerih se v dobrih letinah mnogo dobrega olja pridela; le škoda, da je pretekla zima jih veliko pomorila. Če potuješ proti Plominu, ogledaš na obé strani ceste visoke in nizke oljke po vinogradih ob krajih zasajene; spomladi se v teh krajih nepopisljivo prijeten duh od cvetečih breskev, češinj, posebno pa od vinske loze razširjuje, in zraven pa slavčikov glas zjutraj in zvečer popotnika z radostjo napolnuje. Le škoda, da sedanji gospodarji svoje prednike v sadjoreji premalo nasledujejo, dasiravno se jim od več strani iskreno priporočuje. — Žarko sončice ovi mesec nas nepristano greje; jesen je tako lepa, da po besedah starega možá že 40 let ni takošna bila; poljodelci veselo orjejo pa pšenico sejejo, pastirji ovčice in purice nastojajo; kadgod se čuje tu in tam glas Istrijana, kadar od svojih prijatlov vesel domú potuje, — vince mu serce jači. Dobro tako! Sliši se, da so Krajnci sopet v Istro prišli in nekoliko vina pokupili.

Iz Ljubljane. Včerajšni list „Laib. Zeit.“ naznanja gotovi prihod Nju Veličanstev v Ljubljano takole: „Po telegrafnem pismu Njih eksc. gospoda ministra notrajnih oprav

*) Slavni Oken v svoji naravoslovski knigi „Allgem. Naturgeschichte für alle Stände“ od kopriveca piše sledeče: „Navadni koprivec (po nemško Zürgelbaum, po latinskem botaniškem imenu „celtis australis“) zraste 40 do 50 čevljev visok; perje mu je podolgasto-sulične podobe, po robovih oestro zobato, zgorej graspovo, spodaj kosmato, 3 pavce dolgo, pavce široko; cvetje je zelenkasto-belo; sad njegov je drobnim češnjam podoben, ki so spervega rumene, pozneje pa rudeče, nazadnje črne, okusne, sladke in zdrave; tiči ga radi zobljejo, pa se rabi tudi za kašelj in druge pljučne bolezni; v Afriki delajo iz njih celó vino. Po Dioskoridu je koprivec „lotus“, po Homeru in Teofrastu pa „Zizyphus lotus“. Lesa je črnika-stega, šibkega, skor tako terdega kot je zelenika; rabi se za vozove, obroče za sode, za pišali in trobila, za palice itd.; na doljnem Francozskem delajo iz 5 do 6 let starih vej razsohe ali senene vile in pa biče, ktere prodajajo celó v Pariz; iz bolj črnkastih korenin pa izdelujejo ročnike za nože. V Aix-u ob Roni stoji koprivec, kateri je že čez 500 let star, in je tak velik, da preseguje vse mestne hiše. Vred.